

Літвінова Валентина,
викладачка Полтавської міської школи
мистецтв «Мала академія мистецтв»
імені Раїси Кириченко,
Литвиненко Тетяна,
викладачка Полтавської міської школи
мистецтв «Мала академія мистецтв»
імені Раїси Кириченко,
Літвінов Сергій,
викладач Полтавської міської школи
мистецтв «Мала академія мистецтв»
імені Раїси Кириченко (м. Полтава)

ФОЛЬКЛОРНІ ПІСНІ ПРО КОХАННЯ: НА МАТЕРІАЛІ НАРОДНИХ ЗРАЗКІВ ІЗ СЕЛА УЛІНІВКА (КОЗЕЛЬЩИНСЬКИЙ КРАЙ)

Анотація. У статті проаналізовано кілька фольклорних пісень про кохання (родинно-побутові пісні), які записані в селі Улінівка неподалік містечка Козельщина (нині село належить до Кременчуцького району). Основний акцент у розвідці – на локальних особливостях уснопоетичних зразків, регіональній своєрідності народних пісень.

Ключові слова: фольклор, ліричні пісні, мотиви пісень, локальний аспект.

Постановка проблеми. Актуальність теми статті зумовлена потребою вивчення крайової фольклорної традиції. Саме локальний аспект дослідження фольклору, передовсім пісенного, належить до найголовніших завдань сучасної національної фольклористики. Наближення до усної поетичної творчості окремої місцевості дозволяє заповнити прогалини на фольклорно-етнографічній «карті» України.

Ступінь вивчення проблеми. Нині оприлюднено чимало праць, де представлені записи та аналіз фольклорних пісень, зібраних на території Полтавської області. Зокрема, народній пісенній традиції нашого краю присвячено окремі невеликі книжкові видання, наприклад, авторства Володимира Щепотьєва [7] чи Катерини Швидкої [6] (про авторку

див. рецензію Ірини Коваль-Фучило: [3]), а також – універсальні публікації, з-поміж яких виокремлюємо збірник, упорядкований Людмилою Єфремовою [1]. Це видання ввбрало в себе записи народних пісень XIX-XXI ст.

Виклад основного матеріалу. У дослідницькій роботі ми акцентували увагу на ліричних родинно-побутових, передовсім *піснях про кохання*. Пам'ятаючи, що пісні про кохання – «найбільша група із циклу родинно-побутових пісень, які проникливо розкривають найрізноманітніші сторони життя закоханих, їх інтимні почуття, думки, драматичні ситуації» [5, с. 302], **основну увагу зосередили на їхніх мотивах та образах.**

У результаті спостережень ми дійшли таких висновків:

1) частина ліричних пісень Улинівки має давнє історичне коріння («*Дивися, дівчино, сухая тополя*», «*Ой летіла галка з глибокої балки*», «*Ой там на горі, ой там на крутій*», «*На вгороді верба рясна*»); частина – пісні «напливові» (Л. Єфремова), почуті/запозичені від виконавців із інших фольклорних районів України чи з радіо, телебачення («*Та й ішли воли та й із діброви*», «*Із-за гор-гори єдуть мазури*», «*Ой що мене заставило*»);

2) найчисленнішу групу родинно-побутових фольклорних творів, записаних нами, складають *чотирирядкові* строфічні пісні: «*Не та ружа в лузі квітне*», «*Чого, мила, зажурилась*», «*Ой піду я в сад зелений*», «*У лузі калина так рясно цвіте*», «*Понад морем я ходила*», «*На захід сонце вже схилилось*» та ін.; менш поширеними є пісні з *дворядковою* строфою: «*Посадила рожу край вікна*», «*Та й косив батько, косив я*», «*Ой ти місяцю, я зіронька ясна*», «*Чорноморець, матінко, чорноморець*» та ін.; майже виняток – *трисегментна* строфіка зі структурою *aaa*: «*На вгороді верба рясна, / На вгороді верба рясна. / Там стояла дівка красна*»;

3) окремі пісні (пізніша лірика) мають елементи українського діалекту певного регіону, мелодраматизму (нещасне кохання) у текстах. Наприклад: «*Поють соловейки*», «*Пойте, пойте, соловейки*», «*Прийми, мати родная*», «*Десятогогоду*» та ін.:

Я топила піч листами,

Не підкидала я дров.

Прийди, милий, подивися,

Як горить наша любов (пісня «Чого мила зажурилась»).

Одна з пісень, яку люблять і яку часто співають в Улинівці, – «*На городі верба рясна*». Фольклористи, літературознавці, історики її автором вважають Марусю Чурай. Сьогодні відомо понад 20 пісень («Посадила огірочки», «Зелений барвіночку», «Віють вітри, віють буйні», «Одна гора високая», «Засвіт встали козаченьки», «В кінці греблі шумлять верби», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» та інші), які приписують полтавській Сапфо, але цілком можливо, що їх більше. В Улинівці, та й в усій Україні, вони живуть як чудові фольклорні твори.

Популярність пісні «*На городі верба рясна*» пояснюємо її:

– мотивом. На нашу думку, мотив розлуки тут простежено через зовнішній конфлікт («*Розраjali чужі люди / Щоб ми в парі не ходили*»), але підсилено його думкою про свободу вибору («*А ми в парі ходить будем / І друг друга любить будем*»);

– зрозумілою для широкого кола виконавців символікою. *Верба* – реальний складник пейзажу класичного українського села, але у фольклорі вона поетизується, набуває полісемантичного символічного звучання, зосереджуючи в собі «різноманітну синонімічну та антонімічну символіку, до того ж, часто синкретичного характеру» (Ж. Янковська). *Верба* може символізувати одруження, поєднання або ж, навпаки, розлучення двох закоханих. Тому часто закохані зустрічаються «під вербами», які ховали їхнє кохання від злого ока. *Стояти* під вербою («*На вгороді верба рясна./ Там стояла дівка красна*») – значить залицятися, бути на побаченні;

– оригінальною будовою. Пісня має трирядкову строфу, остання фраза якої повторюється і служить зачином для наступної (прийом *конкатенації*). Таким чином «утворюється ланцюгова будова фольклорного твору з безперервним нанизуванням пісенних строф» [2, с. 32], що при виконанні

творює протяжний багатоголосовий спів. В Улинівці однорядкову строфу виводить солістка, її повтор підхоплюють інші співаки;

– жіночим началом. У родинно-побутових піснях часто йдеться про важку долю жінки. От і в цій – «*Її доля нещаслива*». Співають у «польовому» селі переважно жінки, тобто відчують пісню, як себе, як власне життя.

Сучасна дослідниця Л. Єфремова вважає фольклорний твір «*Ішли воли із діброви*» (у нашому записі – «*Та й ішли воли та й із діброви*») романсом. Вона пише: «Пізніші нашарування в пісенній ліриці у вигляді сільського романсу простежується у секвенційних наспівах» [2, с. 32] пісні «*Ішли воли із діброви*». Ми підтримуємо думку науковки, адже в народному творі 1) провідний *мотив розлуки* (козак покидає дівчину) – власне романсовий мотив; 2) майже відсутня сюжетність; 3) посилений психологізм стосунків.

Перший рядок першої строфи («*Та й ішли воли та й із діброви, а овечки з поля*») вказує на час і місце пісенної дії. «Розмовляла» (в інших записах – «*заплакала*») дівчина з козаченьком в пору надвечір'я у селі, бо домашня худобина повертається з паші.

Постійні епітети – «*молода дівчина*», «*сизокрилий орле*» – засвідчують давність твору. Особливо, на нашу думку, *давньочасовим* є епітет «*молода дівчина*» («*молоду дівчину*»), який прикметний *тавтологічно-оцінним* відтінком. Справді, дівчина – це «*молода неодружена особа жіночої статі*» [4, с. 229]; *молодий, молода* – той (та), котрий (котра) має небагато років, не досяг (не досягла) зрілого віку [4, с. 463]. Колективна свідомість народних творців акцентувала на віці героїні пісні – юність – та на її соціально-родинному статусі – незаміжня.

На нашу думку, якось осторонь від інших записаних нами пісень стоїть пісня «*Із-за гор-гори єдуть мазури*». Мазури – мешканці історичної області на північному сході Польщі, відомої сьогодні своїми 2000 озерами. У XIII столітті мазури вимушено розвіялися по території слов'янських країн. Ми вважаємо: «мазурівська» пісня в різних місцевостях набуває специфічного звучання і на вербальному рівні, і на рівні мелодики. Цей фольклорний

словесно-музичний твір прикметний розспівуванням складів (слів) тексту, почасти діалогічним викладом теми, повтором певних текстових одиниць тощо.

Висновки. Отже, ми помітили, що в репертуарі сучасних носіїв фольклору найпоширеніші родинно-побутові пісні. У записаних зразках наявний зачин, де переважає художній паралелізм, діалоги, побутові та символічні образи. Більшість пісень несуть у собі риси Полтавщини.

Список використаних джерел

1. Єфремова, Л. Народні пісні лівобережної середньої Наддніпрянщини. Народні пісні Полтавщини (з колекцій збирачів фольклору) / уряд. та вступні статті Л. О. Єфремової; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2016. С. 6-28.
2. Єфремова, Л. Стиль народних пісень Подніпров'я (За матеріалами сучасних експедиційних досліджень) // *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 5-6. С. 27-33.
3. Коваль-Фучило І. Пісні з Полтавщини // *Міфологія і фольклор*. 2013. № 4(15).
4. Куньч, З. Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2007. 848 с.
5. Українська фольклористика: Словник-довідник / уклад. і заг. ред. М. Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 448 с.
6. Швидка, К. І. Скарби душі народної : [старовин. укр. нар. пісні]. Кременчук : Кременчуц. міська друк., 2013. 148 с.
7. Щепотьєв В. Народныя пѣсни Полтавской губерні (съ нотами). Полтава, 1915. 32 с.